

Partizanski folklor o Titu

Komentar uz tekstove

U Zavodu za istraživanje folkloru (prije Institut za narodnu umjetnost) čuva se zbirka narodnih pjesama iz NOB-e pod naslovom **Partizanske iz Like**, koje je godine 1944. zabilježio kompozitor Miroslav Špiler.¹ Ta mi je zbirka poslužila da pokušam utvrditi komunikacijski smisao te poezije.² Godine 1977. vraćam se još jednom toj zbirci, koja je zbog vremena u kojem je zapisana, čini se, jedini neposredan dokument ratnog folklornog stvaralaštva.

Folklorno usmenoknjiževno stvaralaštvo u narodnooslobodilačkoj borbi u ovih je tridesetak godina nakon rata detaljno i u više navrata istraženo.³ Danas možemo reći da je izvršena valorizacija usmenoknjiževnih aspekata tih tekstova, te da su jasne okolnosti nastajanja folklornog književnog⁴ i glazbenog stvaralaštva u NOB-i, njegova funkcija i komunikacijski smisao.

Svako vrijeme i svako društvo na neki način uvijek ponovo vrednuju svoju tradiciju i svoj folklor. No osim vrednovanja u nas je često prisutna

¹ Miroslav Špiler, **Partizanske iz Like** (narodne pjesme iz NOB-e, rukopisna zbirka Instituta za narodnu umjetnost, 112 N).

² Dunja Rihtman-Auguštin, **Folklor kao komunikacija u NOB-u**, u knjizi **Kultura i umjetnost u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj**, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske i izdavačko poduzeće August Cesarec, Zagreb 1975, str. 151—165.

³ Upozoravam na bogatu bibliografiju literature o usmenoj književnosti u NOB-i: Jovan Janjić, **Prilog bibliografiji radova o narodnom stvaralaštvu revolucije i drugu Titu u njoj**, »Narodno stvaralaštvo-Folklor«, sv. 57—64, 1976—1977, str. 280—302.

⁴ Posebno upozoravam na analize Maje Bošković-Stulli, naročito **Narodna poezija naše oslobodilačke borbe kao problem suvremenog folklornog stvaralaštva**, u knjizi **Usmena književnost**, izbor studija i ogleda, priredila Maja Bošković-Stulli, Školska knjiga, Zagreb 1971, str. 317—355.

i određena kvalifikacija tradicije i folklora u smislu: folklor je »napredan« kao tvorevina minulih vremena; folklor je »nazadan« kao suvremeni stvaralački umjetnički izraz.

Narodnooslobodilačkoj borbi folklor se ponudio i nametnuo i kao umjetničko stvaralaštvo i kao aktualni medij komunikacije: i to upravo u svom tradicijskom izrazu. Ali ne samo u njemu. Nastajući u kontekstu sela i šume, boraca i običnih, malih ljudi, partije i naroda, omladine i staraca, različitih društvenih slojeva koji su sudjelovali u NOB-i, partizanski folklorni izraz sjedinjavao je njihove ponekad različite vrednote i mogućnosti izraza.

Godine 1977. vraćam se, dakle, Špilerovoj zbirci da bih izdvojila iz te zbirke jednu temu: pjesme u kojima se spominje Tito. Među 407 Špilerovih zapisa u njih 50 naći ćemo Titove ime.

Vjerojatno je i samih pjesama i njihovih varijanti bilo više; isto se tako može pretpostaviti da se Titovo ime spominjalo i u nekim drugim pjesmama. No ako Špilerovu zbirku tretiramo kao svojevrstan dokument, tekstovi u kojima se spominje Tito u toj zbirci govorit će nam o subjektivnoj partizanskoj slici povijesti u tim burnim godinama.

Objavljujemo ovdje, u povodu Titovih i partijskih jubileja, tih 50 tekstova. Oni nisu jednake književne kvalitete. Njihova poruka nije jednoznačna. Ni izraz kojim se služe nije jednoobrazan. Detaljnija analiza utvrdila bi usporedno javljanje tradicijskoga izraza i aktualnoga ratnog propagandnoga rječnika i frazeologije u tim prvim pjesmama o Titu. No za ponovno čitanje tih tekstova nije potreban neki poseban komentar: i sami ćemo odmah uočiti stihove koji među nama traju ovih tridesetak godina. U isto vrijeme naći ćemo i one varijante koje, tko zna zašto, nitko nije upamtio, a šteta bi ih bilo zaboraviti:

Druže Tito stručak cvijeta bijela,
tebe voli omladina cijela.

Stihove donosimo onim redom kako su sređeni u Špilerovoj zbirci. Brojka u zagradi odnosi se na brojku koju nose u toj zbirci.

Dunja RIHTMAN-AUGUŠTIN

Tekstovi

1.(1)

Druže Tito, ljubičice bijela,
pozdravlja te omladina cijela
i sa njome pioniri mladi,
primi pozdrav, druže Tito dragi.

2.(2)

Izbjeglička vlada u Kairu,
nećemo te pustiti na miru.
Kralju Petre, nećemo te ovdje
mi hoćemo da nam Staljin (Tito)*
dođe.

* Suvremenog čitaoca ne treba iznenaditi alterniranje Tita i Staljina kao simbola revolucije. Ratno savezništvo i simboli oktobarske revolucije imali su u ono doba svoju mobilizacijsku ulogu i agitacijsko-propagandnu snagu, koju folklorni dvostih nije mimoišao, kao što ni kasnije nije mimoišao osudu Staljina, kada je 1948. njegova uloga postala poznata javnosti.

Ovo nam je naša borba dala
da imamo Titu za maršala.

Druže Tito, širi svoja krila,
domovina slobodna nam bila.

Druže Tito, naša mila nada,
milione on predvodi sada.

3.(4)

Kralju Petre, nećemo te amo,
tvoja djela mi dobro poznamo.
Mi nećemo iz Kaira klika,
živila nam naša republika.
Kralju Petre, ceo narod kaže
da nećemo ni tebe ni Draže.
Kralju Petre, ceo narod veli
da te ovdje vidjeti ne želi.
Druže Tito, oka garavoga,
poteraj de Petra balavoga.

4.(7)

Živi narod i narodno pravo
i drug Tito koji nam ga davo.

5.(10)

Druže Tito, mi ti se kunemo
da sa tvoga puta ne skrećemo.

6.(12)

Druže Tito, ružice rumena,
s tobom naša zemlja proslavljena.
Što je Tito, toga više nema,
s njim će biti zemlja prosvjećena.

7.(13)

Maršal Tito, vođa svih brigada,
alaj ti se vojska fino vlada.
(Tvojom borbom nestati će jada,
više zemlja robovati neće,
po njoj vojska druga Tita šeće).

8.(19)

Ne bojmo se Rima ni Berlina
dok je nama Tita i Staljina.

9.(27)

Kunemo se našem drugu Titi
da ćemo se do kraja boriti.

10.(29)

Druže Tito, drugi kongres ide,
delegati žele da te vide.

Drugi kongres dolazi nam sada,
mi nećemo izbjegličkih vlada.

Živio nam kongres omladine
i drug Tito zajedno sa njime.

Omladino, budimo junaci,
pred nama su kongresni zadaci.

11.(36)

Drugarice, posijajmo cvijeće
kuda vojska druga Tita kreće.

12.(38)

Ratuj, Tito, čestito ti bilo,
i ja sam Ti darovala milo.

13.(41)

Kralju Petre, nećemo te ovdje,
borimo se da nam Tito dođe.

14.(42)

Poslušajte, omladino, sada,
osnova se privremena vlada.
Na osnovu Atlantske povelje
narodne se ispuniše želje.
Zato treba ceo svet da znade
da je Tito predsjednik te vlade.

15.(43)

Druže Tito, tebi narod kliče,
naše nove vlade predsjedniče.
Ovo nam je naša borba dala
da imamo Tita za maršala.
Druže Tito, maršal od brigada,
alaj ti se vojska fino vlada.

Druže Tito, oče domovine,
primi pozdrav naše omladine.

16.(47)

Druže Tito, naše rosno cvijeće,
pozdravlja te Čoviće i Lešće.

17.(48)

Druže Tito, tebi nema para,
šaljemo Ti pozdrave iz Škara.

18.(65)

Druže Tito, naša mila diko,
pozdravlja te malo i veliko.

19.(73)

Druže Tito, oče domovine,
primi pozdrav naše omladine.

20.(76)

U logoru vatra plamsa,
vatra plamsa plamena.
Oko nje su partizani,
bore se za slobodu.
Kuće su nam popalili,
klali djecu barbari.
Mi nećemo više biti
fašistički robovi.
Naprijed smjelo, partizani,
sa crvenom armijom,
s drugom Titom i Staljinom
stvoriti slobode dom.
U logoru vatra plamsa,
vatra plamsa plamena,
oko nje su partizani.

21.(83)

Druže Tito, stručak cvijeta bijela,
tebe voli omladina cijela.

22.(84)

Druže Tito, naše rosno cvijeće,
ceo narod za tobom se kreće.

23.(106)

Druže Tito, mi nećemo kralja,
sredili smo zemlju kako valja.

24.(122)

U šumici jedna fina zgrada,
tu se liječi druga Tite garda.

25.(131)

Druže Tito, ti sa svojom vojskom
sastani se Staljinom pod Moskvom.

26.(148)

Omladino, drug nam Tito vođa,
budimo čvršći od čelika i gvožđa.

27.(150)

Druže Tito, maršal naše vojske,
naskoro ćeš stignuti do Moskve.

28.(155)

Drug nam Tito rukovodi svijetom,
čekamo ga sa crvenim cvijetom.

29.(157)

Tito složi veliko i malo
kad mislimo da je sve propalo.

30.(160)

Zavađena Srba i Hrvata
složi Tito ko dva mila brata.

31.(162)

Druže Tito, naše desno krilo,
ne daj Peri što je tvoje bilo.

32.(164)

Druže Tito, naše desno krilo,
ti si cijele mase predobio.
Predobio radnika seljaka
od početka našega ustanka.

Ti si, družo, na temelju bio,
od početka narod predvodio.

33.(176)

Družo Tito, alaj si čeljade
kad imadeš tolike brigade.

34.(179)

Imala sam jedinoga brata,
dala sam ga Titi za soldata.

35.(256)

Družo Tito, ti mene ne duži,
dala sam ti janje da te služi.

36.(262)

Drugarice, ajmo žeti žito
pod parolom živio nam Tito.

37.(264)

Družo Tito, ti sa svojom vojskom
sastani se Staljinom pod Moskvom.

38.(282)

Partizani naši i drug Tito
čiste našu zemlju plemenito.

39.(289)

Hitlera je uhvatila groza
sve od straha našeg Josip-Broza.

40.(316)

Da nam ne bi Tita i Staljina,
propala bi naša domovina.

41.(317)

ZAVNOH, AVNOJ i drug Tito s
njima,
to slobodi ceo narod vodi.

42.(333)

Partizani, blago li je vami
kad drug Tito komanduje s vami.

43.(334)

Družo Tito, saznasmo ti ime,
možemo se ponositi š njime.

44.(335)

Paveliću, uzmi metlu
pa pometi dobro cestu,
eto idu konji vrani
i na njima partizani.
Eto ide druga sila,
druga Tita omladina.

45.(336)

Nasred gore Romanije
crveni se barjak vije,
na barjaku dva-tri znaka,
srp i čekić, petokraka.
Prije nam ga Tito posla
nego što je u boj pošao.

46.(367)

Družo Tito, mole te djevojke
da im pustiš na odsustvo momke,
dva-tri dana, pa i pet-šest sati,
pa ih odmah u brigadu vrati.

47.(370)

Kuruzi su resali,
partizani veseli,
sad će Tito na prestolje,
a fašizam dolje.

48.(379)

Družo Tito, iz livade cveće,
sav se narod sad za tobom kreće.

49.(393)

Družo Tito, vitko ti je telo,
al' ti sliši maršalsko odelo.

50.(395)

Mi imamo vladu, to j' ni skrito,
i predsjednik maršal drug je Tito.

KOMENTAR UZ ZAPISE NAPJEVA

Osam zapisa napjeva uz pedeset izabranih tekstova pjesama pruža samo djelomičan uvid u oblike pjevanja partizanskih narodnih pjesama u Lici. Premda je zapisivač napjeva bio kompozitor Miroslav Špiler (1906), svi su zapisi samo jednoglasni, čak i na onim mjestima gdje zbog poznavanja srodnih dvoglasnih napjeva pouzdano znamo da se napjev izvodi dvoglasno (to je, na primjer, pripjev »Hajte, hajte, roblje ustajte«, u našem notnom primjeru br. 3). Svi zapisi potječu iz Like, iz vremena narodnooslobodilačkog rata. Samo za primjere br. 3, 4 i 6 mogu se posredno — iz podataka uz Špilerove zapise, objavljene u *Zborniku partizanskih narodnih napeva*, Beograd 1962. — doznati konkretniji podaci: mjesto zapisa je Titova Korenica, vrijeme — siječanj i veljača 1944. godine, primjere br. 4 i 6 pjevala je grupa omladinaca.

Da je riječ o pravoj folklornoj glazbi, pokazuju Špilerove opaske uz kompletno zapisane tekstove pjesama: »pjeva se i na ostale 'opće' melodije« (uz prvu pjesmu u samo tekstovnom dijelu Špilerove zbirke), »pjeva se na razne 'opće' melodije, naročito na one br. 2 i 3« (uz tekst treće pjesme), »pjeva se na melodiju 'Na Kordunu grob do groba'« (uz 32. pjesmu).

Ovom prilikom ne ulazimo u kritički osvrt na Špilerove zapise napjeva, želimo samo upozoriti da bi — prema našem današnjem pristupu zapisivanju metroritamske strukture napjeva — prvi melostih priloženog napjeva br. 2 obuhvaćao dva tročetvrtinska takta i jedan dvočetvrtinski s ovakvom podjelom teksta: Živi narod / i narodno / pravo.

Opaske uz pojedine notne pjesme

(u navodnim znacima Špilerove zabilješke)

Br. 1 (tekst br. 1). »Melodija se pojavila ujesen 1943. u Lici, a prenesena je iz Kozare. I na ovu se melodiju pjevaju vrlo mnoge partizanske pjesme«. — Jasnom i čvrstom metroritamskom strukturom napjev bi mogao biti i pjesma u kolu.

Potpuno ista melodija uz tekst »Ratuj, Tito, hej, ratuj, Tito, čestito ti bilo« objavljena je u pjesmarici *Naše pjesme*, sv. II, izdanje Kulturno-umjetničkog odjela Ministarstva prosvjete Narodne vlade Hrvatske, april 1945. — zatim, u drugom, proširenom izdanju iste pjesmarice (Zagreb 1945, pod naslovom *Milo janje moje*) i u trećem izdanju (Zagreb 1946). Objavljena je i u *Zborniku partizanskih narodnih napeva*, Beograd 1962. (dalje samo *Zbornik*), str. 119.

Br. 2 (tekst br. 4). »Melodija je navodno nastala u toku borbe god. 1941.« Karakteristična vokalna melodija. Metroritamski obrazac prvog melostiha zapravo je dosta slobodan. Ovaj je napjev varijanta melodije br. 11 u Špilerovoj rukopisnoj zbirci, uz koju je zapisivač zabilježio da se tom melodijom pjeva mnogo tekstova partizanskih pjesama.

Br. 3 (tekst br. 5). »Melodija se pojavila u Lici tokom god. 1943. Navodno nastala nova u toku borbe. Na ovu se melodiju pjevaju mnoge partizanske pjesme.« Dvije su pojave karakteristične: duži dodani refren i ponavljanje prvog članka deseteračkog stiha kao u starijim oblicima folklorne vokalne glazbe. Vrlo uspješno povezuje novije i starije elemente.

U pjesmarici **Naše pjesme**, sv. II (april 1945), u drugom i trećem izdanju te pjesmarice (Zagreb 1945. i 1946) i u **Zborniku** (str. 137) objavljena je gotovo ista melodija uz tekst »Kad nam sunce, kad nam sunce bilo pomrčalo«.

Br. 4 (tekst br. 9). »Na ovu melodiju pjevaju se mnoge partizanske riječi (!)«. U napjevu se ponavlja drugi članak deseteračkog stiha. — Melodija je objavljena u **Zborniku**, str. 139.

Br. 5 (tekst br. 20). Špiler nema zabilješke. Napjev do sada nije objavljan, možda zato što zapisana melodija pokazuje očite sličnosti s dobro poznatom američkom pjesmom **Moja draga Klementina** (Oh my darling, oh my darling, oh my darling Clementine). Ovaj je napjev interesantan pokazatelj prisutnosti »gradskih« melodija i u Lici, jer je među borcima bilo i stanovnika gradova.

Br. 6 (tekst br. 23). »Na ovu se melodiju mogu pjevati i ostale kratke pjesme«. Vrlo jasna metroritamska struktura napjeva s tekstom deseteračkog stiha 4,6. — Melodija objavljena u **Zborniku**, str. 139.

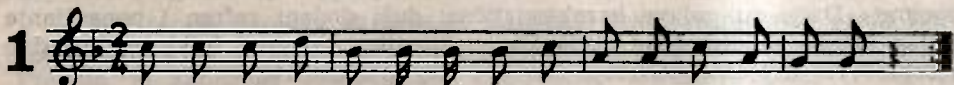
Br. 7 (tekst br. 44). »Partizansko kolo«. Napjev podsjeća na melodiju pjesme uz slavonsko, odnosno srijemsko kolo **Hajd' na levo, brate Stevo**. Ovo kolo »je u Lici jedno od najraširenijih kola«, piše Ivan Ivančan u knjizi **Narodni plesovi Hrvatske**, drugo izdanje, Zagreb 1964, str. 59.

Ista melodija uz tekst »Oj, ustaše, brojte dane«, pod naslovom **Eto, ide omladina** objavljena je u pjesmarici **Naše pjesme**, sv. II (april 1945), u drugom i trećem izdanju te pjesmarice (Zagreb 1945. i 1946) i u **Zborniku** (str. 200).

Br. 8 (tekst br. 47). »Na ovu melodiju pjevaju se druge pjesme«. To su, na primjer, partizanska **Oj, Mosore, Mosore**, objavljena prvi put u pjesmarici **Naše pjesme**, sv. I, Lika, januar 1944, izd. Kulturno-umjetnički odsjek propagandnog odjela ZAVNOH-a, zatim u drugom proširenom izdanju te pjesmarice (Zagreb 1945), u trećem izdanju (Zagreb 1946) i u **Zborniku**, str. 30 — i poznata bečarska **Pšenice su klasale, curice se sastale**.

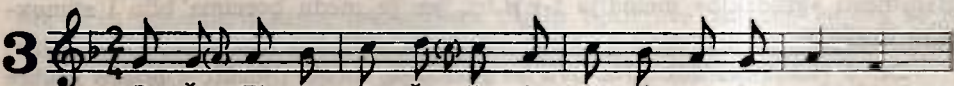
Jerko BEZIĆ

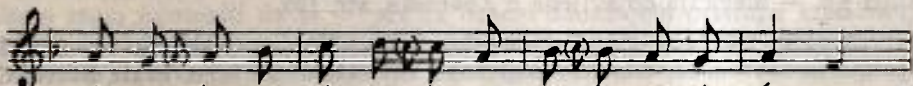
Napjevi

1
 Dru-že Ti-to, hej, dru-že Ti-to, lju-bi-či-ce bje-la

2
 Ži — vi na-rod i na-rod-no pra — vo

 i drug Ti-to ko-ji nam ga da — vo.

3
 Dru-že Ti-to, dru-že Ti-to, mi ti se ku-ne-mo

 da sa tvo-ga, da sa tvo-ga pu-ta ne skre-će — mo

 Haj — te, haj — te, ro-blje u-staj — te

 haj-te, bra-ćo, haj — te, ze-mlje ne daj — te!

4
 Ku-ne-mo se na-šem dru-gu Ti — ti, na-šem dru-gu

 Ti — ti, ku-ne-mo se na-šem dru-gu Ti — ti.

5

U-lo-go - ru va-tra plam-sa —, va-tra plamsa pla-mena —
o-ko nje su parti-za-ni, bo-re se za slo-bo-du, slo-bo-du.

6

Dru — že Ti — to, mi ne — će — mo kra — lja,
sre — di — li smo ze — mlju ka — ko va — lja,
sre — di — li smo ze — mlju ka — ko va — lja, o j — !

7

Pa-ve-li-ću, u-zmi me-tlu pa po-me-ti do-bro ce-stu,
e-to, i-du ko-nji vra-ni i na nji-ma par-ti — za-ni.
E-to, i-de dru-ga si-la, dru-ga Ti-ta o-mla-di-na.

8

Ku-ru-zi(!) su re-sa-li, par-ti-za-ni ve-se-li,
sad će Ti-to na pre-sto-lje, a fa-ši-zam do-lje.

PARTIZAN FOLKLORE ABOUT TITO

Summary

»Partizan Songs from Lika«, a collection of folk songs which originated during the partizan struggle, is preserved in the archives of the Institute of Folklore Research. The songs texts and melodies were collected by a partizan, the composer Miroslav Špiler in 1944.

Among the 407 texts, mainly distichs, there are 50 in which Tito's name is mentioned. These texts reveal the subjective partizan view concerning events during those stormy years. In them, traditional folk expression is combined with the current wartime jargon and fraseology.

The texts and melodies of the songs which relate to Tito are commented on by D. Rihtman-Auguštin and J. Bezić.

(Translated by Vladimir Ivir)